

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες 57 Διεθνής Ημέρα Μουσείων: για ένα Μουσείο Ιστορίας του Ρεθύμνου

Οι σημερινές «Αναδιφσεις» εκτάκτως δεν θα είναι αφιερωμένες στην προσπάθεια εντοπισμού των 59 ναών του Ρεθύμνου της περιόδου της ενετικής κατοχής, την οποία είχαμε ξεκινήσει την προηγούμενη εβδομάδα. Κι αυτό γιατί η χθεσινή ημέρα 18^η Μαΐου έχει καθιερωθεί να εορτάζεται ως **Διεθνής Ημέρα Μουσείων**. Ο συντάκτης της στήλης, που διατελεί Γραμματέας του Διοικητικού Συμβουλίου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Ρεθύμνης από το 2015 και Επιμελητής του Σχολικού Μουσείου Δήμου Ρεθύμνης στην Αμάντο από το 2007, δεν θα μπορούσε λοιπόν να αγνοήσει την μοναδική ημέρα του χρόνου που είναι αφιερωμένη στις κιβωτούς της ανθρώπινης γνώσης που ονομάζονται μουσεία. Θα ασχοληθεί για μία ακόμη φορά, κινδυνεύοντας να γίνει κουραστικός, με την αναγκαιότητα της ίδρυσης ενός **Μουσείου-Αρχείου της Ιστορίας της πόλης του Ρεθύμνου**. Θα προσπαθήσει να είναι συγκεκριμένος και αποτελεσματικός, παρουσιάζοντας αντίστοιχες προσπάθειες στο εξωτερικό και στην Ελλάδα, προτείνοντας ενότητες που θα πρέπει να περιλαμβάνει το ρεθεμνιώτικο μουσείο και τον κατάλληλο χώρο στον οποίο θα πρέπει να στεγαστεί και αναφέροντας την προϊστορία του αιτήματος.

Ελάχιστες είναι οι ευρωπαϊκές πόλεις, μεγάλες και μικρότερες, που δεν διαθέτουν μουσείο της ιστορίας τους. Ειδικά στη Γαλλία, και η πιο μικρή πόλη, ακόμη και πολλά χωριά, διαθέτουν τέτοιο μουσειακό χώρο και είναι περήφανα γι' αυτόν. Ένα από τα πιο γνωστά είναι το **Μουσείο του Λονδίνου**. Σ' αυτό προβάλλεται με την ανακαλυπτική μέθοδο η λεγόμενη «μακρά ιστορία της πόλης, από την προϊστορία μέχρι σήμερα». Διαθέτει εκθέσεις σε χρονολογική σειρά, με αυθεντικά έργα τέχνης, μοντέλα, φωτογραφίες και διαγράμματα, με ιδιαίτερη έμφαση σε αρχαιολογικά ευρήματα. Οι εκθέσεις του αναφέρονται επίσης στην αστική ανάπτυξη και στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή του Λονδίνου. Άλλα γνωστά ευρωπαϊκά μουσεία ιστορίας είναι αυτά του **Άμστερνταμ**, της **Κοπεγχάγης**, της **Βιέννης**, του **Βιτεμπεργκ**, του **Κέιπ Τάουν**, της **Ρίγας** κ.λπ.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΔΡΥΜΑ ΒΟΥΡΟΥ-ΕΥΤΑΣΙΑ

Και η Αθήνα, παρόλο το μικρό αστικό της ιστορικό βάθος, δεν θα μπορούσε να μην διαθέτει ένα μουσείο της ιστορίας της. Το **Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών-Ίδρυμα Ευταξία-Βούρου**, όπως ονομάζεται από τα επώνυμα των ευεργετών του, στεγάζεται σε δύο ιστορικά κτήρια της πλατείας Κλαυθμώνος και αναφέρεται στην ιστορία της πόλης από τότε που έγινε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους, το 1842. Στο Μουσείο παρουσιάζεται μια μακέτα της πόλης του έτους εκείνου, όπως και χαρακτηριστικά ζωγραφικοί πίνακες, γλυπτά, ιστορικά έπιπλα και άλλα αντικείμενα. Το Ίδρυμα που το υποστηρίζει διοργανώνει επίσης εκδηλώσεις, προσφέρει εκπαιδευτικά προγράμματα και κάνει εκδόσεις, μεταξύ των οποίων και της εφημερίδας με τον τίτλο «Ο Μικρός Ρωμηός».

ΒΟΛΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ
VOLOS MUSEUM OF THE CITY

Πολύ γνωστό ανά το πανελλήνιο είναι το **Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου**, που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και Μουσείο Ιστορίας στην κεντρική πέτρινη του ανακαινισμένου κτηρίου Σπίρερ. Ιδρύθηκε το 1991 με πρωτοβουλία του Δήμου Βόλου και βασικό στόχο τη συγκέντρωση και διαχείριση των τεκμηρίων κάθε είδους και τύπου (αρχεία, βιβλία, άρθρα, σχέδια, φωτογραφίες, αντικείμενα και άλλο υλικό) που αφορούν την ιστορία της πόλης και της περιοχής. Στο πλαίσιο της υλοποίησης των στόχων του το Μουσείο εξέδωσε την περίοδο 2001-2010 38 τεύχη του πρότυπου στον χώρο του περιοδικού «Εν Βόλω», όπως επίσης και σχετικές με τον Βόλο μονογραφίες.

Το **Ιστορικό Μουσείο Καρδίτσας** στεγάζεται στο τριώροφο κτήριο Σακελαρίου της πόλης και διαθέτει αίθουσες για μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις, εργαστήριο συντήρησης, βιβλιοθήκη αναγνωστήριο και θάλαμο ψηφιακής επεξεργασίας ήχου και εικόνας. Στο ισόγειο εκτός από την υποδοχή-ενημέρωση των επισκεπτών, το πωλητήριο και τη «μικρή βιβλιοθήκη» (Η/Υ για πρόσβαση στο ίντερνετ, υποδομή ανανέωσης μικροφωτογραφημένων εφημερίδων, τοπικές ιστορικές εκδόσεις) φιλοξενούνται εκδηλώσεις για περιορισμένο κοινό, σεμινάρια και εκπαιδευτικά προγράμματα.

Τα Μουσεία Ιστορίας Πόλεων στον ελληνικό και ελληνόφωνο κόσμο είναι πολλά και δεν είναι του παρόντος η επιμέρους αναφορά σ' αυτά. Σημειώνουμε μονολεκτικά εδώ: Κέντρο Ιστορίας **Θεσσαλονίκης**, Δημοτικό Μουσείο **Ιωαννίνων**, Δημοτικό Μουσείο **Καβάλας**, Μανουσάκειο Μουσείο Αστικού και Λαϊκού Βίου **Σπάρτης** και Μουσείο της νεότερης Σπάρτης, Παττίχειο Δημοτικό Μουσείο **Λεμεσού**, Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο **Λευκωσίας** κ.ά.

Η προϊστορία της πρότασης για τη δημιουργία ενός Μουσείου Ιστορίας της πόλης του Ρεθύμνου πηγαινει πίσω στο έτος **1994**, όταν τη διατύπωσε ο συντάκτης της στήλης, μέσω των «πάντα φιλόξενων-Ρεθεμνιώτικων Νέων», σε άρθρο του με τίτλο «Η Loggia του Ρεθύμνου». Τότε, μετά τη μεταφορά του Αρχαιολογικού Μουσείου στο κτήριο των Παλιών Φυλακών, η Λότζια είχε μετατραπεί σε φάντασμα του εαυτού της. Στην πρόταση περιλαμβάνονταν και τα τεκμήρια της ιστορίας του Ρεθύμνου που θα μπορούσαν να εκτεθούν (πίνακας Civitas Rethymnae, λιοντάρια Αγίου Μάρκου, χριστιανικές, μουσουλμανικές και εβραϊκές επιτύμβιες στήλες κ.λπ.). Στη συνέχεια ο τότε Δήμαρχος **Δημήτρης Αρχοντάκης** έκανε μια παράλληλη πρόταση που αφορούσε στη δημιουργία ενός δημοτικού αρχείου. Συνέχεια έδωσε αργότερα και ο **Νίκος Νίνος**, καταγγέλλοντας παράλληλα την προίσιουσα καταστροφή και ο αρχείων του Δημοτικού Συμβουλίου. Την πρόταση ενστερνίστηκε επίσης ο Γιώργος Εκκεκάκης, διευρύνοντάς την με τη λειτουργία στο Μουσείο Ιστορίας του Ρεθύμνου ενός ευρύτερου «Κέντρου Κρητολογικών Ερευνών».

Η πρόταση επαναφέρθηκε από τον γράφοντα στις **16-1-2007** στη σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε από τη νέα τότε δημοτική αρχή, παρόντος του δημάρχου και των αντιδημάρχων του, με πνευματικούς ανθρώπους της πόλης, όπως τον **Γιώργο Εκκεκάκη**, τον **Χρίστο Μακρή**, τον **Γιάννη Χαυτουμάκη**, τον **Βασίλη Σιμιτζή**, τον **Μιχάλη Παπαδάκη (Δάνδολο)** κ.ά. Ο Δήμαρχος **Γιώργος Μαρινάκης** ανήγγειλε την πρόθεση δημιουργίας του Μουσείου στις **19-3-2012** σε εκδήλωση στο Σπίτι του Πολιτισμού και στις **17-5-2013** σε εκδήλωση για την Παγκόσμια Ημέρα Μουσείων του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου. Όμως τίποτα δεν έχει γίνει από τότε προς την κατεύθυνση της υλοποίησης της πρότασης, ενώ τρία τουλάχιστον ανεκτίμητα για την ιστορία της πόλης αρχεία, του **Μανού Αστρινού**, του **Γιώργου Εκκεκάκη** και της **Μαρίας Τσιριμονάκη**, που εν τω μεταξύ απεβίωσαν, δεν είχαν την τύχη να βρουν ως αποδέκτη τους ένα τέτοιο ίδρυμα.

Προκύπτει το ερώτημα **τι θα μπορούσε να περιλαμβάνει** ένα Μουσείο Ιστορίας του Ρεθύμνου ή καλύτερα τι δεν θα μπορούσε να περιλαμβάνει! Από τις περιόδους πριν από την εμφάνιση του ανθρώπου στον χώρο που ζούμε θα μπορούσε να περιέχει παλαιοντολογικούς χάρτες με την ανάδυση της χέρσου από τη θάλασσα και **παλαιοντολογικό υλικό**, με τη μορφή απολιθωμάτων, που φυλάσσεται «κάπου σε μια κασέλα του Δημαρχείου», ως υπόλειμμα των ανασκαφών σε βραχοσκεπές γύρω από το Ρέθυμνο. Στην όχι απίθανη περίπτωση που οι θησαυροί αυτοί θα έχουν χαθεί, οι συλλέκτες απολιθωμάτων θα μπορούσαν να προσφέρουμε αφιλοκερώς τα τμήματα των συλλογών μας που αναφέρονται στην περιοχή της πόλης και των περιχώρων της.

Από την **προϊστορική και ιστορική περίοδο** τα εκθέματα θα μπορούσαν να είναι εκατοντάδες: αντίγραφα των αγγείων και των εργαλείων που οι νεολιθικοί πρόγονοί μας χρησιμοποίησαν στο Σπήλαιο του Γερανίου, αντίγραφα των αγγείων του υστερομινωικού τάφου του Μασταμπά, αντίγραφα ή και εικόνες (ψηφιακές ή χάρτινες) νομισμάτων της αρχαίας Ρίθυμνας, βυζαντινές επιτύμβιες στήλες, οι 48 σχεδιαστικές απεικονίσεις της πόλης της περιόδου 1559-1925 (σε αντίγραφο), ο πίνακας Civitas Rethymnae, τα αναφερθέντα παραπάνω λιοντάρια του Αγίου Μάρκου, οι πρώτες εφημερίδες και τα πρώτα βιβλία που τυπώθηκαν στο Ρέθυμνο, τα ατάκτως πεταμένα κανόνια στη Φορτέτζα, ένας τουλάχιστον λίκνινος αγωγός νερού της Βενετοκρατίας, οι πρώτες φωτογραφίες της πόλης, τα γραμματόσημα που εκδόθηκαν σ' αυτήν επί Κρητικής Πολιτείας κ.λπ. κ.λπ.

Μια άλλη ενότητα του Μουσείου θα μπορούσε να αφιερωθεί στην **πολεοδομική εξέλιξη** του Ρεθύμνου. Αυτό θα μπορούσε να γίνει είτε με χάρτες είτε με μακέτες. Στο πλαίσιο της ενότητας αυτής θα μπορούσε να κατασκευαστεί και μια μεγάλη σε μέγεθος μακέτα της πόλης της περιόδου της όψιμης Βενετοκρατίας, όπως αυτές που διαθέτουν το Ηράκλειο (στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης) και τα Χανιά (στο Ναυτικό Μουσείο Κρήτης). Τα απαραίτητα στοιχεία για τη συγκρότησή του υπάρχουν σήμερα, με κυριότερο τον γνωστό πίνακα αλλά και την απεικόνιση του Ρεθύμνου το έτος 1618 από τον **Francesco Basilicata**.

Ιδιαίτερη ενότητα θα μπορούσε να αποτελέσει η **θηρησκευτική ζωή** της πόλης. Σ' αυτήν θέση οι 59 τουλάχιστον ναοί της περιόδου της βενετοκρατίας, τα υπολείμματα των οποίων προσπαθούμε να εντοπίσουμε με τα δημοσιεύματά μας σ' αυτή εδώ τη στήλη. Έχουν θέση επίσης αντίγραφα θρησκευτικών εικόνων, ιδιαίτερα της Παναγίας του Πάθους που αποδίδεται στον **Ανδρέα Ριτζό** ή στο εργαστήριό του, που φυλάσσεται στον Μητροπολιτικό Ναό, αλλά και του μεγαλύτερου ζωγράφου που γέννησε ποτέ ο τόπος, του **Εμμανουήλ Τζάνε Μπουλιανή**.

Η **οικονομική ιστορία** του Ρεθύμνου θα αποτελέσει μια άλλη ενότητα. Τεκμήρια των εξαγωγών και εισαγωγών της πόλης από τον 14^ο αιώνα θα μπορούσαν να την συγκροτήσουν, μαζί με βιοτεχνικά και βιομηχανικά τεκμήρια (της σαπωνοποιίας, της βύρσοδεφίας, των μεγάλων μονάδων της ΒΙΟ και του **Τσουράδακη**, αλλά και των μικρότερων, όπως εκείνες του **Γαγάνη**, του **Δομαζάκη**, του **Φραγάκη**, της Ένωσης της Κιτρέωνης κ.λπ.). Και βέβαια στην ενότητα αυτή θα πρέπει να περιγραφεί η ιστορία του ρεθεμνιώτικου τουρισμού, από τους περιηγητές της Βενετοκρατίας μέχρι το πρόσφατο τουριστικό ρεύμα των δεκαετιών του 1960 και 1970.

Η **ναυτική ιστορία** του Ρεθύμνου δεν είναι καθόλου αμελητέα, όπως προσαπασθήσαμε να δείξουμε με το βιβλίο «Ρέθυμνο και θάλασσα, Μια ιστορική σχέση», και θα μπορούσε να αποτελέσει μια από τις πιο ενδιαφέρουσες ενότητες. Το ίδιο ισχύει και με τις επιμέρους **ιστορίες των εθνότητων** που κατοίκησαν κατά περιόδους στο Ρέθυμνο, όπως των Τουρκορεθμνίων, των Εβραίων, των Αρμενίων κ.ά. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η **ιστορία των γυναικών** του Ρεθύμνου (Καλλιρόη Σιγανού Παρέν, Λύκειο Ελληνίδων, Σύλλογος Κυριών κ.λπ.), όπως και εκείνες των **τεχνικών και εφευρέσεων** (Ε. Μουντριανάκης, Β. Χαριτάκης κ.ά.).

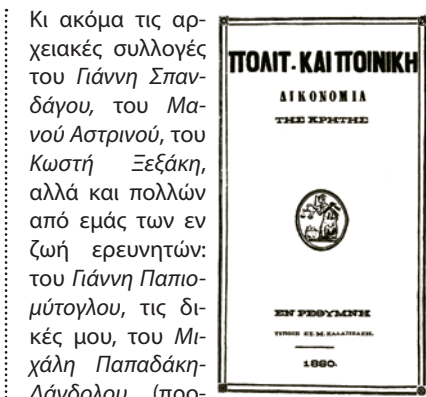
Μια ακόμα ενότητα του Μουσείου θα μπορούσε να συγκροτήσουν τα **πορτρέτα των διασημότερων τέκνων** που γέννησε ο τόπος. Αλήθεια, ποια θα κατατάσσαμε σ' αυτή την κατηγορία; Θα μπορούσε για παράδειγμα να λείπει, αν αυτά ήταν δέκα, ο **Γεώργιος Χορτάσης** της «Ερωςφίλης» ή ο **Μάρκος Μουσούρος**; Ή ο **Φραγκίσκος Μπαρότσι**, ο **Εμμανουήλ Βερνάρδος**, ο **Ιωάννης Μεταξάς-Λαζαρόπουλος**, ο **Παύλος Βλαστός**, ο **Γεώργιος Χατζηδάκης**, ο **Παντελής Πρεβελάκης** και ο **Νίκος Μαμαγκάκης**;

Σημαντικό τμήμα σ' ένα Μουσείο της ιστορίας του Ρεθύμνου θα πρέπει να καταλαμβάνει μια **ιστορική γραμμή**, η οποία θα την αισθητοποιεί. Εκεί οι επισκέπτες θα μπορούν να «ανακαλύψουν» τις σημαντικότερες στιγμές της ιστορίας του: τις κατακτήσεις από Βενετούς, Άραβες, Βυζαντινούς, Οθωμανούς, Ρώσους και Γερμανούς, τις επιδρομές διάσημων κούραρων (Τραγουότ Ρεϊς, Χαϊρέντιν Μπαρμπαρόσα, Ουλούτζ Αλή), τα έτη ανέγερσης των πιο σημαντικών μνημείων (Ρολογιού, Λότζιας, Αγίου Φραγκίσκου, Φορτέτζας κ.λπ.) και των υποδομών της (ύδρευση, εξηλεκτρισμός κ.λπ.) και τις χρονολογίες των μεγαλύτερων φυσικών καταστροφών που έχουν πλήξει μέχρι σήμερα την πόλη.

Η σημαντικότερη όμως προσφορά ενός Μουσείου της Πόλης του Ρεθύμνου δεν θα είναι, θεωρώ, η εκπαιδευτική. Η μεγαλύτερη προσφορά του θα είναι ότι **θα συγκεντρώσει το διάχυτο αρχαιολογικό υλικό**, το οποίο όλοι οι ασχολούμενοι με τα γράμματα και τον πολιτισμό του τόπου συγκεντρώνουμε, χωρίς να ξέρουμε ποια τύχη θα έχει όταν κλείσουμε τα μάτια μας. Οι αναγνώστες θα μπορούσαν ίσως για μια στιγμή να φανταστούν τι θα αντιπροσώπευε μια τέτοια συγκέντρωση, όπως την είχε φανταστεί ο αείμνηστος **Γιώργος Εκκεκάκης** τη βάση δεδομένων του «Ρεθεμνιώτες που άφησαν ίχνη στην ιστορία» και τις άλλες του, απίστευτες πραγματικά συλλογές, πέραν των βιβλικών, που θα δωρηθούν στην Βιβλιοθήκη.

Κι ακόμα τις αρχαιολογικές συλλογές του **Γιάννη Σπανιδάου**, του **Μανού Αστρινού**, του **Κωστή Ξεζάκη**, αλλά και πολλών από εμάς των εν ζωή ερευνητών: του **Γιάννη Παπιμότλου**, τις δικές μου, του **Μιχάλη Παπαδάκη-Δάνδολου** (προπάντων αυτέ!), του **Μίνια Αλεφαντινού** και πολλών άλλων, ων ουκ έστι αριθμός... Από την πλευρά του ο Δήμος Ρεθύμνης θα μπορούσε να διαθέσει δύο από τις εκατοντάδες των υπαλλήλων του που θα αναλάμβαναν να εξειδικευτούν και να αφιερωθούν στο έργο της συγκρότησης του Αρχείου και του Μουσείου. Προσωπικά είμαι σίγουρος ότι υπάρχουν πολλοί περισσότεροι από δύο που θα δέχονταν να δοθούν κυριολεκτικά στο έργο αυτό, με την υποστήριξη όλων εκείνων που ερευνούν την ιστορία του Ρεθύμνου και συλλέγουν τα τεκμήριά της.

Προκύπτει το ερώτημα, πού θα μπορούσε να εγκατασταθεί ένα τέτοιο Μουσείο-Αρχείο, έτσι που ο Δήμος Ρεθύμνης να μην επιβαρυνθεί με τη στέγασή του, όπως δεν θα επιβαρυνθεί ούτε ένα ευρώ από την απόκτηση του υλικού και από τις υπηρεσίες των εθελοντών που θα το πλαισιώσουν. Ο χώρος αυτός δεν μπορεί να είναι άλλος από το επισημότερο δημόσιο κτήριο της πόλης, το **Παλιό Δημαρχείο**, που αναστηλώνεται αυτή την περίοδο με ευρωπαϊκά χρήματα. Φορείς όπως το μηριτζ και η Δημοτική Χορωδία θα μπορούσαν να βρουν στέγη και σε άλλους δημόσιους χώρους της πόλης, όχι όμως κι ένα Μουσείο της Ιστορίας της, σαν αυτό που κάθε ευρωπαϊκή πόλη που σέβεται τον εαυτό της διαθέτει.

Η Δημοτική Αρχή -συμπολίτευση και αντιπολίτευση- με την ευκαιρία και της Παγκόσμιας Ημέρας Μουσείων, θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι πολιτισμός δεν είναι μόνο τα καρναβάλια και τα χριστουγεννιάτικα χωριά. Πολιτισμός δεν είναι μόνο οι τέχνες, που διαθέτουν ευτυχώς δική τους υπηρεσία, χώρους και υπαλλήλους (Κέντρο Νέων, Πινακοθήκη, Φιλαρμονική, Σπίτι Πολιτισμού). Πολιτισμός είναι και τα «γράμματα». Κι όταν οι γειτονικοί Δήμοι Ηρακλείου και Χανίων επενδύουν στον τομέα αυτό, με εξαιρετικές δημοτικές βιβλιοθήκες, με αγορά και ανακατασκευή κτηρίων, με κατασκευή πολιτιστικών κέντρων, με εκδόσεις βιβλίων και περιοδικών κ.λπ., ο Δήμος Ρεθύμνης δεν δικαιούται να αδρανή, βλέποντας την «πόλη του πνεύματος» να μετατρέπεται σε «πόλη του ονειρμένου», όπως προσφώς αποκαλείται τα τελευταία χρόνια.